

Yerel Yönetimlerde Katılımcılık

Participation in Local Governments

ÖZET

Siyaset bilimi ve kamu yönetimi literatüründe önemli bir yere sahip olan katılımcılık, demokrasi kavramı ile iç içe olup yerel yönetim birimleri ve vatandaş düzeyinde çeşitli algılamaları mevcuttur. Siyasal ve yönetsel hayatımızın merkezinde önemli bir kavram olan yerel yönetimler ve katılımcılığın yerel siyaset ve demokrasi alanında hayata geçirilmesi zarureti vardır. Demokratik uygulamaların ülke çapında gelişmesi ve kültür haline gelmesi, yerel yönetimlerden başlayarak katılımcılığın her alanda uygulanarak hayata geçirilmesiyle mümkün olacaktır. Bu bakımdan ulusal siyaset ve yerel siyasette demokratik katılım araçlarında birtakım farklılıklar görmek mümkündür. Çalışmada söz konusu farklılıklardan hareketle yerel birimlerde demokratik katılımın esas alınmasına yönelik bir analiz içermektedir. Söz konusu analize ışık tutacak ana kavramlar olarak yerel yönetim birimleri, yerel siyaset, katılımcılık, siyasal ve yönetsel katılım, katılım mekanizmaları, yönetişim kavramlarına dair bir literatür taraması yapılmış ve ülkemiz ile farklı ülkelerdeki katılımcı demokrasi örneklerine dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Diğer taraftan yerel yönetim birimlerinin pratikte uyguladıkları bazı katılım mekanizmalarının demokratikleşme ve yönetişimle olan ilişkisi de çalışma kapsamında ele alınmıştır. Nitekim katılımcılık uygulamalarının yerel siyaset düzeyinde ve yerel yönetimlerin karar alma süreçlerinde ne şekilde var olduğu çalışmanın kapsamı içerisinde olacaktır. Çalışma neticesinde ulaşılan en önemli bulgu; katılımcılık ve yönetişim kavramlarının yerel siyaset sürecinde demokrasi okullarının en temel unsurları ve uygulamaları olduğunu göreceğiz.

Anahtar Kelimeler: Katılımcılık, Yönetişim, Kentsel Siyaset, Kent Konseyleri, Yerel Demokrasi.

ABSTRACT

In the literature of political science and public administration, participation, an important concept, is closely intertwined with the concept of democracy and is perceived differently at the level of local government units and among citizens. Local governments and the implementation of participation in local politics and democracy are central to our political and administrative life. The development and cultural integration of democratic practices nationwide will only be possible by implementing participation in all areas, starting with local governments. In this regard, it is possible to observe some differences in the democratic participation tools between national politics and local politics. This study includes an analysis aimed at prioritizing democratic participation in local units based on these differences. The study involves a literature review of key concepts such as local government units, local politics, participation, political and administrative participation, participation mechanisms, and governance. It also attempts to draw attention to participatory democracy examples in our country and different countries. On the other hand, the relationship between some participation mechanisms practiced by local government units in practice and democratization and governance is also discussed in the scope of the study. Indeed, how participatory practices exist in local politics and in the decision-making processes of local governments will be within the scope of the study. The most important finding reached at the end of the study is that the concepts of participation and governance are the most fundamental elements and practices of democracy schools in the local political process.

Keywords: Participation, Governance, Urban Policy, City Councils, Local Democracy.

GİRİŞ

Demokratik katılım yerel yönetimlerin en temel değerlerinden biri olarak görülmektedir. Yerel düzeyde hayata geçirilen demokratik katılım uygulamaları vatandaşların aktif olarak yönetime katkıda bulunmasını ve yönetime etki etmesi imkânını sağlar. Hemşehrilerin politika oluşturma ve karar alma süreçlerine dâhil olarak yönetsel süreçler içinde bulunmasını sağlar. Günümüzde demokrasi kültürünün gelişimiyle beraber katılım büyük kesimlerce talep görmekte ve yerel yönetim süreçlerinde değişik uygulamalarla birlikte hayata geçirilmektedir. Katılım kültürü; katılımın geniş kesimlerce kabul görüp benimsenmesi masasında kullanılmakta olup ülkemizde de seksenli yıllardaki değişimle beraber dikkate alınmaya başlamıştır. Tarihsel süreç içerisinde ülkemiz güçlü bir merkezîyetçi yapıya sahip olmuştur. Küreselleşme ve yerelleşme kavramlarının sentezi olan küyerelleşme kavramının oluşturduğu dalgaların etkileri ülkemizde de açıkça görülmekte ve hissedilmektedir.

Her şeyin iç içe geçtiği günümüz dünyası hızla küreselleşirken aynı zamanda yerelleşip bölgeselleşmektedir. Küreselleşme ile birlikte merkezîyetçi yönetim anlayışları yerine artık çok taraflı, istişareye dayalı ve esnek

Sinan Şimşek¹
Emine Şimşek²

How to Cite This Article

Şimşek, S. & Şimşek, E. (2023). "Yerel Yönetimlerde Katılımcılık", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 9(76): 4910-4926. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/smryj.72848>

Arrival: 03 August 2023
Published: 25 October 2023

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Öğretmen, MEB, Samsun, Türkiye

² Öğretmen, MEB, Samsun, Türkiye

yönetim sistemlerine geçiş görülmektedir. Devlet kökenli merkezi ve bürokratik oluşumlar giderek önemini çekiciliğini kaybederken daha esnek yerel örgütlenme biçimlerinin yaygınlaştığı görülmektedir. Sanayi devrimi öncesi yerel, kırsal alanı tanımlamaktayken bugün hayatımızın her anının geçtiği ölçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu devrimlerle beraber günümüze kadar baş döndürücü bir hızda gerçekleşen kentleşme olgusu bugünün yerelini anlatmaktadır. Kentler ekonomik çeşitlilik ve büyüklükleriyle, karmaşık yapısı, büyük nüfusları, geniş meydanlarıyla birlikte günümüz politika ve siyasetini de içinde barındırmaktadır. Günümüzde karar alıcılar ve uygulayıcılar artık bu kararları alıp uygularken yerel aktörleri de içerecek biçimde etkileşimli bir süreç içerisinde vatandaşların yerel yönetime katılımını gerçekleştirme durumundadırlar. Yerel unsurları göz ardı ederek oluşturulacak bir politika muhakkak ki tepkiyle karşılaşacaktır.

Merkeziyetçi yönetim tarzlarının güçlü olduğu ülkelerde katılımcılık kültürü, yeni, yabancı ve alışılmadık bir durum olsa da katılımcılığın gelişmesiyle birlikte faydaları olumlu etkiler sağlayacak kendini hemen hissettirecektir. Bunun olumlu yansımalarını ve iyi örneklerini dünyada ve ülkemizde görmek mümkündür.

Katılım kültürü ve kavramı özellikle yerel yönetimler açısından sıklıkla kullanılan önemli ilkelerden biri haline gelmiştir. Ölçek olarak vatandaşa yakınlıkları dikkate alındığında, yerel yönetimlerin etkin ve etkili yerel politikalar üretmekte yerel aktörlerin katılımının sağlanması günümüzde artık olmazsa olmaz bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkelerin silah zoruyla birbirlerine demokrasi götürdüğü çağımızda, demokrasi ve katılım kültürünün yerele yerleşmesi ve kalıcı olması çok açıktır. Danışarak, paylaşım sağlayarak, uzlaşarak ve ortak hareket ederek yapılacak tüm çalışmalar yerel yönetimlerde tüm katılımcılara yarar getirecektir.

YÖNETİM SİSTEMİ İÇİNDE YEREL YÖNETİMLERİN YERİ

Yerel yönetim ve siyaset gibi konuların kolay bir şekilde irdelenerek anlaşılması için, temel olarak kullanılan bazı kavramların çok iyi bir şekilde bilinmesi gerekmektedir. Kentsel siyaset, yerinden yönetim, üniter ya da tekçi devlet, yerel otorite, merkeziyetçilik, âdemi merkeziyetçilik, desentralizasyon, subsidiarity (yerindelik) gibi kavramların tanımlanarak aralarındaki farklılıkların neler olduğunu bilmek konuların açıklığa kavuşması için fayda sağlayacaktır. Ayrıca bu kavramların iyi anlaşılmasının diğer konularında kolayca anlaşılmasına katkısı olacaktır.

Türkiye üniter bir devlet yapısına sahip bir ülkedir. Üniter yapı merkezden ve yerinden yönetim ilkeleri ile yönetim bütünlüğü içerisinde, yönetsel vesayet ve yerel özerklik ilkelerinin dengelenmesi üzerine kuruludur. Merkezi bir yapının egemen oluşunda, göç ve kentleşme olgularıyla kalabalıklaşan kentlerdeki kitlelerin talepleri, bu kitlelerin sorumluluk almadaki zayıflıkları, yerel yönetimlerin kapasite eksikliklerini ortaya koyarken, kaynak yönünden de merkeze bağımlılıklarının artmasında etkili olmuştur.

Kapitalist sistemdeki yaşanan değişikliklerle beraber ülkemizle birlikte merkezi yapıdaki birçok devlet merkezi yönetim yapılarındaki sorunları aşmak, yerinden yönetimlerin güçlendirilmesini sağlamak için adımlar atmışlardır. Bu sebeple merkezi yönetimin elinde bulunan bazı görev, yetki, sorumluluklar ve kaynakları yerinden yönetim birimlerine bırakmışlardır.

Üniter Devlet

Devlet yapıları iki şekilde ele alınmakta olup birincisi üniter yani tekçi devlet yapısı diğeri ise birleşik devlet yani federal devlet yapısıdır. İster üniter isterse de federal devlet yapısında olsun, iktidar egemenlik hakkına sahip olan meşru bir üst organca kullanılır ve bu iktidar gücü elinde bulundurur. Üniter ve federal devletler siyasal merkezden yönetim biçimine sahip olarak iktidarın bölünmediği bir yapıya sahiptirler. Bu yapıdaki bir ülkede yasama, yürütme ve yargı erkleri tektir ve hukuki bir altyapısı vardır. Bu konudaki tüm yetki merkezi yönetimdedir. Yani üniter yapıdaki bir devlette hükümet etme gücü tamamen ulusal bir meclis ve merkezi yönetimin elindedir.

Üniter devletler merkezden yönetim ilkesine göre yapılandırılmışlardır. Üniter devletlerde kendi içinde ikiye ayrılırlar. Bunlar merkezi üniter devlet ve âdemi merkeziyetçi üniter devlet şeklindedir. Burada önemli olan yürütme organının merkezilik derecesidir. Merkezi üniter devlette hizmetler merkez ve taşra olarak bölümlenmiş ve bu hizmetler merkez tarafından görevlendirilen memurlar eliyle yetki genişliği ve yetki devri ilkeleri çerçevesinde gerçekleştirir. Üniter devletlerde yerel yönetimlerde bulunmaktadır. Bu yerel yönetimler bir hükümet olmaktan ziyade bir yerel otorite yerel yönetim birimi şeklinde nitelenebilir. Yerel yönetim birimleri “yetkileri ne kadar genişlemiş olursa olsun, bu yetkilerini ancak ulusal yasama organının koyacağı kurallar ya da merkezi yönetimin kararıyla elde ederler” (Bozkurt, Ergun ve Sezen, 1998: 246). Üniter devlet yapısı içerisinde yerel yönetimlere yerel özerklik tanınmıştır.

Tablo 1: Yönetim Sistemlerine Göre Bazı Ülkeler

Üniter Bölge Devletler	<i>İspanya, Portekiz, Yunanistan, Birleşik Krallık, İtalya</i>
Federal Devletler	<i>İsviçre, Arjantin, Brezilya, Romanya, Belçika</i>
Merkezi Üniter Devletler	<i>Türkiye, Norveç, İsrail, Yeni Zelandya, Cezayir</i>
Ademi Merkeziyetçi Devletler	<i>Finlandiya, Hollanda, İsveç, Danimarka</i>

Kaynak: Gül, 2008: 106.

Avrupa ülkelerinin yönetim sistemlerine baktığımızda tekdüze bir yönetim ve işleyişlerinin olmadığı görülür. Yönetimleri kendi tarihleri, jeopolitik konumları, kültürü, demografisi ve politik sistemleri tarafından şekillenmiştir. Çok uluslu, çok bölge yapılarına sahip olup ta yine üniter devlet içerisinde gösterebileceğimiz devletlerde vardır. Günümüzde İngiltere böyle bir yapıya sahiptir. Bu sistemde devlet içerisinde devleti oluşturan milletler ve bölgeler çeşitlilik oluşturur fakat devlet yine tekçi bir yapıdadır. Şunu da belirtmek gerekir ki ülkelerde yaşanan egemen kültürel yapının ve zamanla yaşanan değişimlerin o ülkelerdeki yönetim yapılarında da değişikliğe sebep olmasıdır.

Siyasal Yerinden Yönetim ve Federal Yönetim

Yerinden yönetim; bir devletin sahip olduğu yetkilerin kaynakların ve gücün bir bölümünü, ülkenin belirli bölgelerinde yerel birimlere devrederek kullanma hakkı vermesi olarak tanımlayabiliriz. “Siyasal yerinden yönetim; federal devlet sistemi olan ülkelerde, bu sistem içindeki federe devletlere anayasal olarak tanınmış bulunan siyasal ve yönetsel özerkliğe dayanan bir yönetim biçimidir” (Keleş, 2000: 85). Kanton, eyalet, federe devlet gibi kavramlar siyasal yerinden yönetim birimleri içinde tanımlanırlar. Federal ve üniter devlet içerisinde bölge ve yerel yönetim birimlerine daha fazla siyasal güç aktarım işine devolution denir. Bu kavram siyasal yerinden yönetim birimlerini güçlendiren bir olgudur ve desentralizasyon kavramıyla yakın anlamlıdır. Birleşik devlet yapıları da federal ve konfederal olarak ikiye ayrılmaktadır. Federalizm olarak da adlandırılan sistemde merkezi birimle federasyonun üye birimlerinin yönetimleri arasında, anayasa ile güvence altına alınmış bir iktidar paylaşımının yapıldığı bir devlet yapılanması mevcuttur. Kısaca federalizm birden çok devletin bir anayasa altında birleştiği, birleşik bir devlet yönetimidir. Federal yönetim biçimlerine ABD, Almanya, İsviçre, Hindistan ve Belçika gibi ülkeleri örnek verebiliriz. “Federalizm de merkezi hükümet, federe devletin alanına giren konulara doğrudan müdahale etmez. Anayasayla kendilerine bırakılan alanlarda kendi meclisleriyle yasa yapar, kendi yürütme organlarıyla bu yasaları yürütür, yine bu yasaları kendi mahkemeleriyle denetlerler. Bu bakımdan siyasal özerklik ve görev ayrımı ilkeleri mevcuttur.” (Nadaroğlu, 2001: 25)

Federal yönetimi olan ABD’de, anayasada federal devletin tüm görevleri belirtilmiş diğer görevler eyaletlere bırakılmıştır. Örneğin dış ilişkiler ve ülkenin savunması gibi konular federal merkezi yönetimin elindedir. Federal devlet de tüm üye eyaletleri, tüm vatandaşları ve her yönetim birimini bağlayan genel olan bir federal anayasa vardır. Buradaki üye durumunda olan federe devletler, yönetimler yasama, yürütme ve yargı konusunda da haklara sahiptirler. Ancak üniter devletlerde bu haklar sadece merkezi yönetim tarafından kullanılır. Devletin egemenliği üniter devletlerde merkezi yönetime aitken federalizm de federe devletlerle federal devlet arasında paylaşılmış durumdadır. (Gül, Kiriş, Negiz, Gökdayı, 2014: 29)

Siyasal yerinden yönetimin kabul gördüğü ülkelerde yerel yönetim birimleri de bulunmaktadır. Bu yerel yönetim birimleri federal devletlerin eyaletlerin kendi anayasalarına göre verilen yönetsel ve mali özerkliğe de sahip durumdadırlar. Böylece eyaletler yerel yönetim birimleri ile merkezi yönetim arasında bir ara yönetim birimi durumdadırlar. Yerel yönetim birimleri federe devletlere ya da eyaletlere ve federal devlete bağımlı olurlar. “Federal devletlerde eyaletlerin yasama ve yargı konularında bağımsızlıkları varken bu durum yerel yönetimler için geçerli değildir. Ancak, bazı eyaletler federal ve eyalet anayasalarına aykırı olmamak koşulu ile yerel yönetim birimlerine kendi anayasalarını (home rule)³ yapma hakkını verebilmektedir.” (Gül, Kiriş, Negiz, Gökdayı, 2014, s. 29)

Yönetim Bütünlüğü ve İdari Vesayet

Merkezci devletlerde kamu yönetimin bütünlük göstermesi zorunlu olan bir durumdur. Yönetimin bütünlüğü ilkesi gereği merkezci devlette merkez ile taşra örgütlerinin arasında bütünlük sağlanmalıdır. Merkez yönetimler hiyerarşi ilkesi çerçevesinde yapılandırılmışlardır. Böylece merkez, taşra ve aynı tüzel kişilikler arasında bütünlüğün oluşturulması sağlanmış olur. Yönetsel manada hiyerarşi tüm örgütsel yapılarda bulunur. Bakanlık gibi örgütsel bir yapı içerisinde yönetsel olarak hiyerarşi, görev ve görevlilerin ast-üst şeklinde yapılandırılması, astların üste tabi olmasını gerektirir. 1982 anayasasında yönetimin kuruluş ve görevleriyle

³ Home rule yerel anayasa kuralı, merkezdeki hükümetin yetkilerini yerel birimlere devretmesidir. “Bu kuralı benimseyen eyaletlerde yerel yönetimler, eyalet anayasalarının sağladığı özerk alanda, kendi anayasalarını oluşturarak, eyalet yönetiminden izin almadan istedikleri yasal düzenlemeleri yapabilmekte, kendi yerel yönetim sistemlerini, kurumlarını ve ilkelerini belirleyebilmekte ya da değiştirebilmektedir.” (Gül, Kiriş, Negiz, Gökdayı, 2014, s. 29)

bir bütün olduğu belirtilerek bir hükme bağlanmıştır. Böylece üniter devlet yapısı içerisinde yönetimin, merkezi yönetimlerle yerinden yönetimler arasındaki bölünmüşlük durumunun yaratacağı sıkıntılar giderilmeye çalışılmıştır. Halka sunulan hizmetlerde birlik bütünlük sağlanmış ve vatandaşın karşısında muhatap ve sorumlu tutabileceği bir irade bulabilmesi için yönetimin bütünlüğü ilkesine gerek duyulmuştur.

Merkezi yönetim, yerel yönetimler üzerindeki denetimini idari vesayet ile sağlar. Bu denetim anayasaya dayanılarak yapılır. İdari (yönetimsel) vesayet, devlet tüzel kişiliğini temsil eden merkezi yönetimin yerinden yönetim birimleri üzerinde sahip olduğu bir denetim mekanizması ve yetkisidir. İdari vesayetin amacı yerel yönetimleri gözetim altında bulundurarak merkez yönetimin egemenliğini korumaktır. Aynı zamanda merkez ile yerel yönetim arasındaki bütünlüğü korumaktır. İdari vesayet 1982 Anayasası'nın 127. Maddesinin 5. Bendinde şu şekilde yer almaktadır. "Merkezi idare, mahalli idareler üzerinde, mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahiptir." (127 SK m 5)

"Merkezi yönetimler, demokrasinin tüm kurum ve kurallarıyla yerleştirilmesi anlayışı ile merkezîyetçiliğe sıkı sıkıya bağlı kalarak demokrasiyi güçlendirmek istemektedir. Oysaki demokrasinin beşiği olarak adlandırılan yerel yönetimler üzerinde merkezin vesayetçi yaklaşımı devam ettiği müddetçe, bu sağlanamayacaktır. Böyle bir durumda yönetsel çıkmazlar, kaynak israfları ve kamu yönetimi tıkanmaları gibi sorunların yaşanması kaçınılmaz olacaktır." (Aykaç, 1999, s. 5)

Merkezden Yönetim Ve Yerinden Yönetim

Dünya genelinde kamu yönetimlerinin merkezden ve yerinden yönetimler olarak iki şekilde yapılandırıldığı görülmektedir. Devlet temel görevlerini yerine getirirken kamu yönetimi denilen aygıt aracılığıyla yerine getirir. Bu sorumluluğun yerine getirirken de devlet yönetimi, merkezi yönetimin yanı sıra taşra yönetimleri ile yerel özerklikleri bulunan yerinden yönetim birimleri şeklinde yapılanarak örgütlenir. Türkiye'de 1982 Anayasası'na göre idarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır. "Merkezden yönetim (centralization), vatandaşlara götürülecek kamu hizmetlerinin başkent adı verilen merkezden ve ona bağlı taşra örgütleri eliyle hiyerarşik yapı içerisinde tek elden yürütülmesidir. Buna merkezîyetçilik ilkesi denir ve üniter devlet yapılanması içerisinde gerçekleştirilir." (Gül, Kiriş, Negiz, Gökdayı, 2014, s. 34)

Ülke yönetiminde birlik beraberlik sağlanması, asgari standartların ulusal düzeyde sağlanması, kamu hizmetlerine erişimde adaletin sağlanması ve tüm ülke düzeyine yayılması merkezden yönetimi gerekli kılmaktadır. Ancak ülke genelinde farklılık gösteren değişik coğrafyalardaki yerel ihtiyaçları karşılamak, vatandaşın karar alma süreçlerine katılımını sağlamak, hizmet çeşitliliği sunmak, rekabeti ve vatandaşların isteklerini egemen kılmak yerinden yönetimi de gerekli hale getirmektedir.

Yerinden yönetim kavramı devlet yapısı içerisinde merkezi yönetsel örgütlenmenin karşıtı bir durum olarak görülmektedir. Yerinden yönetim; ademi merkezi yönetim, yerelleşme, yerellik ve İngilizce olarak decentralization kavramları ile de kullanılmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi merkezîyetçiliğin karşıtı olmanın, merkezi olarak örgütlenmiş devletten veya hükümetten değişen ölçütlerde ve ölçeklerde *özerk* olmayı gerektiren bir anlam taşır. Yerinden yönetim uygulaması, ülke coğrafyası içinde değişik alanlarda yaşayan halkın yerel ihtiyaçlarının karşılanmasına, taleplerin yönetime daha hızlı ve kolay yansımaya ve karar alma süreçlerine katılmasına olanak sağlar. Merkezden yerele olan bazı yetkilerin transferi merkezi ve yerel yönetimin aslında karşılıklı bir etkileşim içerisinde olması gerekliliğini de göstermektedir. Aslında bu yönetim birimleri, birbirlerinin karşıtı olsalar da birbirlerinin güçsüz ve eksik yanlarını gidermeye çalışan yönetim birimleridir. Her iki yönetiminde eksik ve güçsüz yanları olacaktır. Her iki yapıda eklektik olarak birbirlerini tamamlamalıdır. Devlet örgütlenmesi içinde kamu hizmetlerinin etkili bir şekilde görülebilmesi için birbirlerine karşıt görünen bu yapılanmaların bir bütünlük ve ahenk içerisinde olmaları gerekir.

Ademi Merkezîyetçilik, Desentralizasyon ve Yerinden Yönetim

"Ademi merkezîyetçiliğin diğer manaları yerinden yönetim ve desentralizasyon olarak da adlandırılmaktadır. Gücün ve kaynakların yönetim yapısı içinde ya da kamusal yönetim alanında dağıtımı ya da yeniden dağıtımını" (Kettle, 1993: 488) March ve Olsen (1995) de yerinden yönetimi, merkezi yönetimin siyasal, yönetsel, mali güçlerinin, otoritesinin ve sorumluluklarının dağıtılması süreci ve yerel ve bölgesel düzeyde yönetsel, mali ve siyasal özerkliğin geliştirilmesi olarak tanımlarlar. "Günümüzde, serbest piyasanın, rekabetçiliğin ve yarışmacılığın ademi merkezîyetçilik anlamında yerinden yönetimin kapsamında yer aldığı düşüncesi giderek daha yaygın kabul görmektedir" (Keleş, 1999: 32).

“Âdemi merkezîyetçilik geniş manada yönetsel âdemi merkezîyetçilik kadar siyasal ya da toplumsal ve ekonomik âdemi merkezîyetçiliği de içerir” (Wolman, 1990). Tanımı bu şekilde kabul ettiğimizde Osmanlı'nın son dönemlerinde âdemi merkezîyetçilik tartışmalarında Prens Sabahattin'in yaklaşımlarıyla örtüşüğünü görürüz. O günlerde Prens Sabahattin, “teşebbüsü şahsi, meşrutîyet, âdemi merkezîyet” ilkelerinin yaşama geçirilmesinin, Osmanlı'nın çöküşten kurtarılması için elzem olduğunu ifade ediyordu. Özerklik ilkesi gereği yerel yönetimlerin sahip olması gereken önemli özellikleri şöyle sıralayabiliriz: ayrı bir tüzel kişiliğe sahip olmaları, yerel yönetim otoritesinin seçimle belirlenerek yargı yolu ile görevden alınması, yeterli miktarda mali ve teknik araçlara sahip olması, idari ve mali özerkliğin olması...

Burada yetki genişliği ve yetki devri gibi iki kavramdan da söz etmek gerekir. Merkezîyetçiliğin olumsuzluklarını gidermek, kırtasiyeciliği azaltmak ve hizmet sunumunu hızlandırmak, hizmet çalışmalarının yerel gereksinimlere uygun hızlı ve zamanında yerine getirilmesi için bazı yetki ve görevlerin alt yönetim birimlerine devredilmesi yetki genişliği ve yetki devri şeklinde olmaktadır. Yetki genişliği ve yetki devri yerinden yönetimin kamu yönetimi örgütlenmesinin kendi hiyerarşik yapısı içinde olmaktadır. “*Yetki genişliği*, merkezden yönetimin bazı sakıncaları giderebilmek için, merkezî yönetim tarafından kendi memurlarına bazı yetkileri devretmesi ve bazı önemli ve acil konulara ilişkin merkeze sormadan karar alma yetkisi vermesidir” (Nadaroğlu, 2001: 22). “*Yetki devri* ya da yetki aktarımı, merkezdeki kuruluşların, merkezden uzakta bulunan örgütlere, belli işlevleri yerine getirmelerine yetecek bir ya da daha çok yetkiyi kendi adlarına kullanmak üzere devretmeleridir.” (Keleş, 2009: 19).

KENTSEL SİYASET SÜRECİNDE YEREL DEMOKRASİ VE KATILIM

Kentsel Siyaset ve Yerel Demokrasi

Yerel demokrasilerin araçsal olduğu kadar amaçsal boyutları da vardır. Yerel siyasetin uygulama aracı olarak yerel demokrasi özellikle yerel hizmetlerin gerçekleştirme sürecinde temel işlevselliklere ulaşmayı aynı zamanda yerel siyasetten sorumlu kurumların daha sağlıklı işleminin yol ve yöntemlerini içerir. Yerel demokrasinin, yerel siyaset sürecinde nasıl işlevsel hale geldiğini görelim. Yerel demokrasi ne demektir? Yerel demokrasinin tarihsel kökenleri nelerdir? Yerel demokrasi ile ulusal demokrasi arasında nasıl bir ilişki vardır. Yani daha üst ölçekli demokrasi uygulamaları ve yerel demokrasinin etkinliği ile yerel hizmetler ve yerel siyaset arasındaki ilişki nasıldır?

“Yerel siyaset kavramı literatürde kentsel siyaset kavramıyla eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Dar anlamda yerel alandaki karar alma süreçleri ve ilişkili konular yerel siyaset olarak tanımlanırken, geniş anlamda yerel siyaset kenti ve kentleşme sürecini ilgilendiren bütün konuları kapsamaktadır. Bu bağlamda, kır-kent ilişkisi, yerel yönetim-devlet ilişkisi ve yerel seçimler gibi konular yerel siyaset kapsamında değerlendirilebilir.” (Keleş, 2006: 107-108)

Demokrasi kavramı eski Yunancada iki kelimenin birleşiminden oluşur. Demos (halk), Kratos (iktidar) ifade eder. Bu iki kelimenin birleşimiyle demokrasi sözcüğü ortaya çıkmıştır. Demokrasi etimolojik olarak halkın yönetimi, gücün halkta olduğu, gücün doğrudan ya da yarı doğrudan şekilde halk tarafından kullanıldığı yönetim şekli olarak tarif edilir. Geçmişten günümüze demokrasinin üç aşağı beş yukarı bu tanımlamalara karşılık gelmiştir. Yerel demokrasi dediğimiz şeyde bir anlamda iktidarın ya da gücün yerel halk da olduğu yönetim biçimini ifade eder. Burada bazı küçük ayrımların altını çizmek gerekir. Ulus ölçekli demokrasi ile yerel demokrasinin kullanım biçimleri arasında farklılıklar vardır. Çünkü özellikle üniter yapıli devletlerde egemenliğin bölünemez olduğu düşünülürse yerel düzeyde yerel demokrasinin gerçekleşme biçimi bazı kurallara bağlı olacaktır. Örneğin Türkiye’de olduğu gibi yerel yönetimler, yerel demokrasinin asli kurumları olarak kaynağını anayasadan alan özerk birimler olarak tanımlanır. Bu ulusal düzeydeki iktidarın bu iktidar bütünlüğü içerisinde yerel birimlere dağıtılması anlamına gelir. Yani ulusal iktidardan bağımsız, özgür bir iktidar kullanımı değil bilakis onunla organik bağı içerisinde iktidar kullanımı anlamındadır.

“Hiç kuşkusuz demokrasi, üzerinde ortak bir tanıma ulaşılamamış kavramlardan birisidir. Rousseau'nun belirttiği gibi “kelimenin tam anlamıyla gerçek bir demokrasi hiçbir zaman var olmadı ve olmayacaktır.” Ancak, insan onuruna yaraşır en uygun siyasal rejim olduğu konusunda da bir fikir birliği olduğu söylenebilir. Günümüzde işlevsel ve gelişmiş demokrasilerin Batı toplumlarında olduğunu görmekteyiz. Batılı toplumlar yüzyıllar boyunca önemli aşamalardan geçerek ve büyük çabalar göstererek demokrasinin bugünkü biçimine ulaşmasında etkili olmuşlardır. Diğer coğrafyalar ve toplumlar da Batının liberal demokratik sistemini taklit etmeye ve yerleştirmeye çaba göstermişlerdir. Ancak, demokrasinin bütün kurum ve kurallarıyla işleyebilmesi uzun bir zaman gerektirir.” (Çukurçayır, 2006: 374)

Demokrasinin tarihsel geçmişine baktığımız vakit öncelikli olarak kent devletlerinde uygulanan bir yönetim biçimidir. Demokrasinin tarihte bilinen en açık ve net uygulamalarının eski Yunan’da gerçekleştiği görülür.

Eski Yunan da özellikle şehir devletleri ya da site devletleri olarak da ifade edilir. Bu yönetimler kent devletlerinde özgür vatandaşların, asli görevlerinden ve haklarından bir tanesi kent yönetimine katılmaktır. Bunların doğrudan demokrasi olgusuna uyacak şekilde Agora denen meydanlarda kentle ilgili her türlü sorunun görüşüldüğü kararların verildiği toplantılara katılmaları şeklinde gerçekleştirildiği görülür. Yerel demokrasi daha sonra demokrasi düşüncesinin de ilham kaynağı olmuştur.

Kent devletlerinin görece olarak sınırlı sayıda bir nüfusa sahip olması, kentlerin görece küçük olması nedeniyle bu tür doğrudan demokrasi uygulamaları gerçekleştirilebilirken ilerleyen yüz yıllarda ve 20. yüzyıldan itibaren artık doğrudan demokrasi uygulamalarının uygulama olanağı ortadan kalkmıştır. Çünkü devlet anlayışları ve sınırlar değişmiştir. İnsan nüfusu hızla çoğalmıştır ve dolayısıyla vatandaşların doğrudan yöntemlerle demokratik birtakım faaliyetlerde bulunmaları eski Yunanda olduğundan farklı bir hal almıştır. Özellikle Avrupa tarihinde demokrasinin farklı biçimleri geliştirilmeye başlanmıştır. Temsili demokrasi dediğimiz yöntemin, uzunca yıllar boyunca demokrasinin en etkin ve en uygun yönetim biçimi olduğunu görüyoruz. Eski Yunanda demokrasinin uygulanışı vatandaşlar için hayati bir önem taşıyordu. Özgür bir yurttaş için şehir devletinde verilebilecek olan en ağır ceza, ölüm cezası değil site dışına sürülme cezasıydı. Bu vatandaşların kent yönetimiyle kendilerinin ne kadar özdeşleştiklerinin bir karşılığını oluşturur. Dolayısıyla geçmişteki uygulamalardan yola çıkarak demokrasinin kent merkezi bir yönetim biçimi olduğunu söyleyebiliriz. Bu yönetim biçimi yerel topluluğa özgü ve en iyi yerel topluluklarca öğrenilebilecek, yaşatılabilecek bir sistem olarak karşımıza çıkar. Daha sonra temsili demokrasilerin niteliğinde önemli ölçüde değişiklikler ortaya çıkmıştır Yerel demokrasinin işlevine baktığımız vakit öncelikli olarak yerel alanda demokratik mekanizmaların işletilmesi yoluyla, ulusal düzeyde demokrasinin işlevselliğine katkıda bulunduğunu söyleyebiliriz. Çünkü demokrasi esasen kent merkezi bir yönetim biçimidir. Demokrasinin tarihsel kökenlerine baktığımız vakit vatandaşların doğrudan eylemde buldukları karar alım süreçlerine doğrudan katıldıkları ve dolayısıyla ilk elden gerçekleştirdikleri yönetim biçimi olmuştur. Bu anlamda ulusal düzeyli ve demokrasinin ilk ortaya çıktığı dönemlerde pek çok niteliğinden yoksun biçimde gerçekleşmesi ancak yerel düzeyde demokrasinin sağlayacağı katkılarla tamamlanabilir. “Demokrasi, halkın kendi kendisini yönetmesine olanak veren bir sistem olduğu kadar yerel demokrasi de olabildiği kadar halka yakın bir örgütlenme ve hizmet süreçleriyle halkın beklenti ve isteklerine etkileşimli bir mekanizmayla cevap verilmesidir.” (Çukurçayır, 2006: 23)

Ulusal ölçekte demokrasinin özüne ve ruhuna uygun olarak gerçekleşmesi konusunda maalesef pek çok eksiklikler ortaya çıkmıştır. Örnek vermek gerekirse beş yılda ya da dört yılda bir milletvekilleri seçilir bunlar meclise girer bizi temsil ederler. Bu süreç içerisinde vatandaşların ulusal yönetim sürecine ciddi manada katılabileceği ya da müdahale edebileceği herhangi bir durum araç ya da sistem yoktur. Dolayısıyla bu süre içerisinde vatandaşların yönetim sürecinin dışında kalmış olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum doğal olarak demokrasinin ruhunu kısmen dışlayan bir yöntemdir. Dolayısıyla demokrasinin yerel düzeyde gerçekleşmesi gerekmektedir ki böylece vatandaşın siyasal ve yönetsel kurumlarla ya da konularla yerel siyaset sayesinde doğrudan yüz yüze geldiğini söyleyebiliriz. Yani vatandaşların seçme ve seçilme süreçlerinin içinde etkin bir şekilde olması yönetim süreci içerisinde bulunması karar alma uygulama ya da sorunlar konusunda müdahil olabilme kapasitesinin olması yerel demokrasi ile olacaktır. Böylece daha hızlı ve etkili kararlar alınabilme olanağı doğacaktır. Bu bakımdan halkın katılımı yoğun ve etkin bir şekilde ancak yerel düzeyde gerçekleşebilir. Bu katılım süreçlerinin karar alma, danışmanlık yapma ya da fikirlerini iletme, bilgi verme gibi kentsel sorunlarla ilgili olarak vatandaşların bu konuda iletecekleri her türlü şikâyet ya da öneriler bu kapsamda düşünülebilir.

Demokrasinin gelişim sürecine baktığımızda tarihte inişli çıkışlı bir seyir içerisinde olduğunu söyleyebiliriz. İlk modern demokrasinin kurulması 1770’li yıllara rastlar. Antik Yunan uygulamalarından farklılaşan modern demokrasi uygulamalarının 1770’li yıllarda Avrupa’da ve Amerika’da başladığını söyleyebiliriz. Demokrasinin gelişimi tarihsel süreç içerisinde doğrusal olarak olmamış, inişler çıkışlar yaşanmış ve sekteye uğradığı durumlar olmuştur. Dolayısıyla yerel demokrasinin gelişim süreci de demokrasinin bu gelişim sürecine paralel bir seyir izlemiştir. Yerel demokrasinin ortaya çıktığı günden itibaren sürekli gelişen, sürekli ilerleyen bir süreci olmamıştır. Öyle ki demokrasinin ortaya çıktığı, etkili bir şekilde gerçekleştiği Avrupa ülkelerinde bile zaman zaman yerel demokrasi uygulamalarının çeşitli sıkıntılarla karşı karşıya kaldığını söyleyebiliriz. Yerel özerklik uygulamalarının zaman zaman gerilediğini söyleyebiliriz. Bütün bunlar üzerinde çok çeşitli etkenler belirleyici olmakla birlikte özellikle küresel ölçekte ki ideolojilerin ve anlayışların değişmesinin öncelikli etkiye sahip olduğu görülür. Öyle ki 1980’lerden sonra yeni liberalizm akımının yaygınlaşmasına paralel olarak İngiltere’de muhafazakârlık akımının güçlenmesi, yerel demokrasi uygulamalarında bazı kısıtlamalar ortaya çıkmasına yol açmıştır bu da yerel özerkliklerin önemli ölçüde gerilemesine sebep olmuştur.

Demokrasinin düzeyi ne olursa olsun bir ülkede tarihsel süreçte ortaya çıkan çeşitli ideolojiler, ekonomik durumlar ya da yeni yönetim anlayışları yerel demokrasi üzerinde etkili ve belirleyici olmuştur. Yerel demokrasinin etkinliği yerel hizmetlerin etkinliği ile yakından ilişkilidir ve doğrudan orantılıdır. Çünkü yerel siyaset ya da yerel yönetimlerin iki temel işlevi vardır. Bunlardan birincisi yerel yönetimlerin hizmet görme işlevi diğeri ise yerel siyasetin ve kentsel siyasetin, yerel yönetimlerin siyaset mekanizması içerisinde siyaset okulları ya da demokrasi okulları olma işlevleridir. Gelişmiş batı ülkelerinde, Anglosakson ülkelerde yerel yönetimlerin daha ziyade siyaset boyutuyla, demokrasi boyutuyla ön planda olduğunu söyleyebiliriz. Gelişmekte olan ülkelerde ise yerel yönetimlerin hizmet boyutuyla ön plana çıktığını söyleyebiliriz.

“Yerel yönetimlere, demokratik katılıma en uygun yönetimler gözüyle bakılır. Bunun nedeni, yerel yönetim organlarının, yerel halkın katılımıyla seçilmiş ve yerel halka en yakın yönetsel birim olmalarındandır. Ancak, yalnızca seçim yeterli değildir. Seçim, sonuçta birkaç yüzyılda bir yapılan, belli dönemlere bağlı bir tercihtir. Katılımın sürekliliği olmalıdır. Bunun da yolu, çeşitli halk kesimlerine katılımın yolunu açmaktır. Demokrasinin temel referansları da bunu gerektirmektedir: Halk katılımı, çoğulculuk ilkesi, önderlerin dayanışmaya önem vermesi ve seçmene karşı hesap verme sorumluluğu taşımaları gibi demokrasi değerleri, yerel ölçekte de geçerli değerlerdir.” (Keleş, 2009: 55-56)

Yerel demokrasinin gerçekleşmesi her zaman doğrudan bir siyaset mekanizmasıyla gerçekleşmeyebilir. Bazen yerel hizmetlere katılım süreci, bu hizmetlerden faydalanma süreci de bir şekilde yerel demokrasinin gerçekleşmesinin aracı olabilir. Genel siyasette ülke düzeyinde ne amaçlanıyorsa yerel siyasetinde o çerçevede işlev gördüğünü söyleyebiliriz. Genel siyasetin ülke ölçeğinde pek çok kamu hizmetini gerçekleştirmesi üzerinden kendini var ettiğini, yerel siyasetinde hizmetlerin gerçekleşmesi üzerinden kendisini var ettiğini söyleyebiliriz. Yerel birimlerde, yerel hizmetlerin görülmesi düzeyi ile o kentteki yerel demokrasinin gelişmesi düzeyi birbiri hakkında bir fikir verir. Yerel demokrasinin etkin olmasıyla birlikte belirli bir yerde yerel siyaset aktörlerinin işlevlerini, sağlıklı bir şekilde yerine getirmeleri, yerel taleplerin yerel yönetimde iyi bir şekilde temsil edilmelerinin mümkün olduğunu görürüz.

Yerel siyasette her türlü kamu hizmetinin görülmesi sürecinde vatandaşların iletecekleri her türlü öneri şikâyet ya da diğer taleplere karşı duyarlı olmayı gerektirir. Yani vatandaşa odaklı ve duyarlı bir yerel yönetimin varlığı demektir. Vatandaşların taleplerinin dile getirebilmeleri bu konuda onlara kolaylıklar sağlanması, vatandaş tarafından yapılan taleplerin sıklığı ve vatandaşların bu tür yöntemlere başvurma eğilimlerinin fazlalığı aynı zamanda o kentte yerel demokrasinin güçlü olduğunu işaretleridir.

Yerel demokrasinin işlevselliği ya da etkinliği hususunda gündelik yaşamın pratikleri, dünya ölçeğinde ki gelişmelerin çeşitli bakımdan bazı engeller çıkardığını da söyleyebiliriz. Yerel demokrasinin işlevselliğini zorlaştıran unsurların başında küreselleşme olgusu olduğunu söyleyebiliriz. Küreselleşme aynı zamanda yerel demokrasinin işlevselliği konusunda temel bazı sıkıntılar oluşturan bir süreçtir. Küreselleşmenin temel bazı karakterlerine baktığımız vakit yerel demokrasinin işlevselliğini zorlaştıran boyutları daha açık olarak ortaya çıkar. Küreselleşme ile kentler ve kentleşme arasında doğrudan bir ilişki vardır. Küreselleşmenin özellikle ekonomik ayaklarının gerçekleştirebilmesi için hedeflediği ülkelerdeki kentlerin küreselleşme ile ilgili alt yapıya ve dünyayla iletişim olanaklarına sahip olması gerekmektedir. Bu olanaklara sahip olan bir kent hangi coğrafyada bulunursa bulunsun mutlaka merkezi nitelikteki kentler olmak durumundadır. Sanayi, teknoloji, hizmet sektörü ve diğer ekonomik unsurlar bakımından bulunduğu bölgede gelişmiş kentler özelliği taşıyan bu tür küresel kentler, bulunduğu coğrafyada hızlı çekim merkezi haline gelmektedirler. Ülkemizde İstanbul’un durumunu küresel kent olarak nitelendirebiliriz. İstanbul’un geçmişten bugüne bir göç merkezi olduğu bilinmektedir 1990’lardan sonra özellikle 2000’lerden sonraki küresel anlayışla İstanbul’un gelişim sürecinin onun kentleşmesine, nüfus artışının çoğalmasında önemli bir faktör olduğunu söyleyebiliriz. Küreselleşme ve kentleşme arasındaki bu ilişki bulunduğu ölçekte kentler hızlı bir şekilde büyümesini gerçekleştirirken bir taraftan da yoğun bir insan nüfus baskısı altında kalmasına neden olmaktadır. Bu hızlı kentleşme diyebileceğimiz süreç beraberinde kentlerin çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Özellikle çok uluslu şirketlerin sanayi ve hizmet hareketleri nedeniyle bu tür kentleri tercih etmesi, ülke üzerinde ekonomik koşullarına bağlı olarak insanların yeni iş olanakları bulmak ümidiyle bu kentlerde yığılmalarına yol açmaktadır. Bu nedenle küreselleşmenin yerel demokrasi üzerinde olumlu katkılarının yanı sıra olumsuz katkıların olduğunu da söyleyebiliriz. Olumlu katkıların daha çok yeni yönetim anlayışlarının gelişmesi ve yerelliğin ön plana çıkması olarak söyleyebiliriz. Olumsuz yanlarının ise başta kentlere yığılan kitlelerin konut ihtiyacını giderecek yeterli sosyal konutların bulunmaması olduğu görülmektedir. Küresel nitelikli bu kentlerde ciddi konut sıkıntılarının gecekondulaşmaya, çağdaş ve yaşanabilir konutların üretilmemesine bu konuda bir devlet politikasının olmamasına ya da yetersiz kalmasına paralel olarak buraya yığılan vatandaşların barınma sorunlarını kendi bulduğu çözümlerle gidereceklerdir. Gecekondulaşma sadece

bir konut sorunu olarak karşımıza çıkmamaktadır. Gecekondulaşma aynı zamanda yeni bir kültürel durumu, bir sosyolojik durumu ve dolayısıyla bir ekonomik durumu da ortaya çıkarmaktadır.

Ülkemize bakacak olursak gecekondulaşmanın başlangıçta bir konut sorunu olarak başladığını ancak daha sonra kentlerde enformel kültürün ve enformel sektörlerin yaygın hale geldiği görürüz. Simitçilik, işportacılık, karaborsacılık, dolmuşculuk ya da başka sürekli olmayan çeşitli işlerin var olduğunu görürüz. Dolayısıyla gecekondulaşmanın kentler için konut sorunundan daha öte kültürel, sosyolojik ve ekonomik boyutları olduğunu da söyleyebiliriz. Bütün bunlara paralel olarak artan yoksulluk yoğunlaşan kentlerde yaygın görülen bir durum olarak karşımıza çıkar. Kentlerin özellikle sanayi ve hizmet sektörü bakımından yeterli alt yapıya sahip olmaması, yeterli iş olanakları yaratamaması nedeniyle kente gelen yığınların çeşitli kesimlerin işsizlik ya da diğer güvencesizlikler nedeniyle yoksullukla karşı karşıya olduğunu belirtebiliriz. Öbür taraftan bu tür kentlerde zengin ve yoksul ayırımında uçurumun hızla artması ve gettolaşmaya varan bir kentsel yerleşmenin ortaya çıkması bu kentlerde ortaya çıkan çok ciddi sosyo-kültürel sorunlardandır. Aynı zamanda altyapı yetersizliği, gecekondulaşmaya paralel olarak su sorununun da çıktığını söyleyebiliriz. Ulaşım güçlüğünde kentlerin merkezi yerlerde bir ulaşım ağı ve ulaşım araçları söz var iken beklenenin üstü nüfus yoğunluğu karşısında, yerleşim yerlerinin dışında yerleşim olması nedeniyle planlamadan yoksun bu tür yerlere araç tahsis etmek ve ulaşım sağlamak çok güç olmaktadır. Yine çevre kirliliği ile beraber ve suç oranlarının artması kentler büyüdükçe bu kentlerin denetimi de zorlaştırmaktadır. Enformel sektörlerin ve mesleklerin artışına paralel olarak bu tür mesleklerin ve toplulukların denetlenememesi nedeniyle suç oranları da kentlerde, alternatif bir meslek olarak yaygınlaşmaktadır. Kentlerin kontrol edilemez şekilde büyümesinin bir diğer sonucu da yeşil alanların azalması ve konut alanlarına dönüşmesidir. Mekâna ve topluma yabancılaşma özellikle kırdan kente göç sürecinde bireylerin kent yaşamına adapte olamamalarına sebep olmaktadır. Kente karşılaştıkları pek çok yeni sosyo-kültürel olayı kısa sürede sindirememeleri ve bunlara uyum sağlayamamaları nedeniyle buldukları ortama ve topluma yabancılaşmaktadırlar. Bu durum karşısında vatandaşlar, içe kapanıklık ya da kendi kültürlerini kente kendiliğinden üretme gibi çeşitli durumlarla karşı karşıya kalabilmektedir. Nitekim ülkemizde geçmişte özellikle 1980 sonrası dönemde arabesk kültürün ortaya çıkışında ülkemizdeki kentleşmenin mekâna ve topluma yabancılaşmanın bir ürünü olduğunu söyleyebiliriz. Tabi bu hususta özellikle günümüzde dünyada ve Türkiye’de yaygın bir sorun haline gelen uyuşturucu kullanımının da yine küreselleşme sürecinde kentlerde yaşanan çok ciddi sorunlar olduğunu söyleyebiliriz.

Genel demokrasinin işlevselliğini zorlaştıran koşullar içerisinde bir diğer husus da özellikle az gelişmiş ülkelerle ilgili olmaktadır. Küreselleşmeye bağlı olarak kentlerde ortaya çıkan sorunların hepsinin mutlaka az gelişmiş ülkelerde de aynı şekilde gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Fakat az gelişmiş ülkelere göre kentsel alanda ortaya çıkan bu sorunların nispeten farklılaştığını ve az gelişmişliğe bağlı olarak farklı boyutlar kazandığını da söyleyebiliriz. Bunların hızlı, dengesiz ve sağlıksız bir kentleşme sonucu meydana geldiğini söyleyebiliriz. Ana sebep olarak ve bu ana sebebin içerisinde gecekondulaşmanın hızlanması ve çeşitli kamu hizmeti alt yapı darboğazlarının yaratılması gibi bir sorunun varlığı dikkati çeker.

İnsanların kırdan yaşarken karşı karşıya kaldığı ekonomik sorunları insanları kentlere yönelten itici nedenlerden biri olarak karşımıza çıkar. Ülkemizde 1980 sonrası hızlanan esasen 1950’lerde başlayan göç sürecinin temel hedef noktalarının İstanbul, Ankara, Bursa, İzmir, Adana, Mersin gibi çeşitli kentler olduğunu görüyoruz. Bu kentlerin temel özelliği sanayileşmiş ya da hizmet sektörünün çok gelişmiş bir kent niteliği göstermeleri değildir. Bir şekilde bu kentlerin yoğun bir gecekondulaşmaya maruz kaldığı görülüyor. Tarihsel süreçte kentlere yönelen insanların esasen burada bilinçli bir şekilde hareket etmediklerini ve bir şekilde kente gelip burada geleceklerini yaratmaya çalıştıklarını söyleyebiliriz. Bu süreç gelişmiş ülkelerdeki süreçten farklı bir nitelik taşımaktadır. Dolayısıyla gecekondulaşmaya bağlı bu tür sorunların gelişmiş ülkelerde, az gelişmiş ülkelere daha ciddi boyutlarda ortaya çıktığı söyleyebiliriz. Az gelişmiş ülkelerdeki bu hızlı dengesiz ve sağlıksız kentleşmenin diğer sonucu kentleşen yığınların siyasal katılma isteklerinin artışıdır. Bu başlangıçta bir tezat gibi görünmekle birlikte özellikle gecekondu bölgelerinde kırsaldan gelen insanların belirli öbekler şeklinde yerleştikleri görülür. Burada bir dayanışma duygusuyla hareket etmeleri ve zamanla sayılarının artmasıyla kentte birer baskı unsuruna dönüşmüşlerdir. Vatandaşların zamanla kentin yönetilmesi sürecinde ve kentsel rantlardan var olan dayanışmaları sayesinde pay alma arayışlarına girmeleri sonucunu doğurmuştur. Tabi bu arayışların ulusal ve yerel siyasette de bir karşılığı olduğunu görüyoruz. Özellikle 1960’larda 1970’lerde, 80’ler ve 90’lar sırasında ulusal siyaset düzeni siyasi partilerin gecekondu bölgelerine yakın ve yoğun bir ilgisi olduğunu görmekteyiz. O bakımdan gecekondu ölçeğinde nitelendirilen kırdan kente göçmüş bireylerin siyasal katılma süreçlerinin hem doğal kendi işlerinden kaynaklanan faktörlerle hem de siyasetin aktörleri tarafından harekete geçirildiğini söyleyebiliriz.

Yine gecekondu bölgelerinde dönemin hükümetleri siyasal anlayışları gereği seçim dönemlerinin yaklaşmasıyla birlikte tapu tahsis belgeleri şeklinde imar afları gerçekleştirmektedir. Bu arazi sahiplerinin

daha sonraki yıllarda arazi mafyası ya da kanunsuz arazi sahipliği gibi çeşitli yöntemleri geliştirdiğini gözlemleyebiliyoruz. Doğal olarak bu tür yöntemler kentsel ölçekte planlı gelişmeyi ve düzenli bir kentsel yaşam konusunda ciddi sorunlar ortaya çıkardığını söyleyebiliriz. Bu uygulamaların bir başka sorunlu boyutu da ülkemizde de gerçekleştirdiği biçimiyle kentsel dönüşüm uygulamalarındaki çeşitli aksaklıkların ortaya çıkması biçimindedir. Kırsal alanlarla kentler ve çeşitli coğrafi bölgelerin kendi aralarındaki dengesizlikler de az gelişmiş ülkelerde bu hızlı ve sağlıksız kentleşmenin bir diğer sonucudur. Ülkemizde Samsun-Adana çizgisinin batısında kalan kesimle doğusunda kalan kesim arasındaki kentsel ve kırsal alanlar arasındaki gelişmişlik farkı da esasen bu konudaki soruların bir görüntüsüdür. İnsanların görece geri kalmış bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru akını bir yandan gelişmiş bölgelerdeki kentlerde nüfus yığılması sorunlarının ortaya çıkmasına neden olurken diğer tarafta geri kalmış bölgelerde hızlı bir şekilde insan nüfusunun boşalmasına bağlı olarak âtil tarımsal toprakların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Yerleşim yerlerinin zamanla boşalıp yıkılmasına ya da işlevsizleşmesine dolayısıyla kırsal yaşamın ortadan kalkmasına yol açmaktadır. Özellikle ülkemiz gibi tarım ülkesi özelliği ön planda olan ülkeler için böyle bir gidişatın dengesiz bir ekonomik soruna yol açacağını söyleyebiliriz. “Kentsel siyasetin kentsel demokrasiden soyutlanarak varlığını devam ettirmesi kamu yararına gözükmemektedir. Çünkü belediye meclislerinin almış olduğu önemli kararlar kamuoyunun ve sivil toplumun haberi olmadan alınmakta ve yürürlüğe konmaktadır. Kentin kimliğini, yaşam kalitesi göstergelerini ve geleceğini değiştiren bu kararlar yasal denetimin dışında mutlaka sivil toplum ve kamuoyu ile alınmalı ve kentsel rantlar kamuya aktarılmalıdır.” (Çukurçayır, 2008: 35)

Yerel demokrasinin işlevselliği ile ilgili az gelişmiş ülkeler bakımından hızlı ve dengesiz kentleşmenin bir başka ortaya çıkardığı sorun marjinal kesim denilen yeni kent yığınlarının yarattığı siyasal istikrarsızlıklardır. Aynı zamanda çevresel değerlerin yozlaştırılmasıdır. İstanbul örneğinde doğrudan sonuçlarını gördüğümüz gündelik yaşamda hemen hemen her gün haberlere konu olan çeşitli marjinal kesimlerin ortaya çıkması bunların kentsel yaşamı terörize etmesi ya da kentsel yaşam kalitesini bozmaları bu sağlıksız ve hızlı kentleşmenin doğrudan sosyokültürel sonuçları olarak karşımıza çıkar. Bu arada çevre koşullarının çevre sağlığı için tehlikeli ölçülerde bozulması da yine dengesiz ve sağlıksız kentleşmenin bir diğer sonucudur. Çünkü aşırı nüfus baskısı gerek doğal kaynaklar üzerinde hava, su ve toprak kalitesi gibi gerekse insan yaşamı için gerekli olan besin kaynakları üzerinde ciddi baskılar yaratabilmektedir. Ülkenin pek çok yerinde üretilen ürünlerin hedef noktasının İstanbul olması ekonomik yönden ciddi fiyat farklılıklarına sebep olmaktadır. İstanbul’da yaşayan nüfusun ihtiyacı olan su ve kanalizasyon ihtiyaçlarını giderme kısmındaki çeşitli zorluklar İstanbul’da su sorununun zirveye çıkmasına neden olmuştur. İstanbul için çöp sorunları, altyapı sorunları bunların her geçen yıl daha da büyük yatırımları gerektirmesi buradaki çevre koşullarının çevre sağlığı için tehlikeli boyutlara ulaştığını gösteren hususlardır. Tabi bir de kentlerdeki aşırı yığılmanın kentin çeperlerinin genişlemesinin doğal sonucu olarak bunun başta ormanlar gibi su kaynakları gibi doğal çevre üzerinde yaptığı baskılar söz konusudur ki yine İstanbul örneğinde de bunun son yıllarda açıkça örneklerini görebilmekteyiz.

Yerel demokrasinin etkinliği ve yerel hizmetler hususunda yerel halkın memnuniyeti kentsel siyasetin bu sorunlarla ilgilenmesine çözümler üretmesine neden olacaktır. Nitekim yerel düzeyde iktidara ulaşmak, yerel siyasetin temel hedeflerinden birisidir. Dolayısıyla yerel siyasetin tüm bu sorunlara çözüm üretebildikleri oranda iktidar şansı olabilir. Sorunlar karşısında aciz kalan yeteneksiz ve yetersiz bir yerel üretim görüntüsü veren yönetimlerin bir sonraki seçimlerde tekrar seçilebilme olanakları oldukça zayıflamaktadır. Yerel yönetimlerin ya da belediyelerin kamu gücünü kullanarak toplumu yönetmek isteyen yerel siyasi aktörlerin az önce saydığımız sorunlara siyasal söylemlerini, bu sorunlara çözüm bulma sürecinde kullanarak siyaset yapmaya çalışmaları, halkın tercihini kazanmada çok çok belirleyici bir durum olacaktır. Demokratik yöntemlerle belediye idaresine gelen aktörlerin, iktidarlarını devam ettirmeleri yerel hizmetleri başarılı bir şekilde yerine getirmeleri ve sunmalarına bağlıdır. Yerel hizmetler dediğimiz şey her ne kadar bilinse de basit bir tanımlamayla bir yer, yöre mahal ya da bölgeyi ve orada yaşayan insanları ilgilendiren ulusal çapta olmayan hizmetler olarak nitelendirilebilir. Bu hizmetlerin yerel ve ortak nitelikte olması önemlidir. Dolayısıyla özellikleri itibari ile yerel halkın günlük yaşamını sürdürebilmesinde çok büyük önem taşırlar. Temizlik, itfaiye hizmeti, şehir içi ulaşım, su hizmetleri ya da kanalizasyon gibi mahalli hizmetler yerel hizmetler olarak söylenebilir. Bu hizmetlerin karşılanması belediye yönetimlerin yeniden seçilerek iktidarlarını sürdürebilmeleri ve dolayısıyla yerel siyasetin sürdürülebilirliğinin şartlarından birisidir. Bu da yerel halkın memnuniyeti ile doğru orantılıdır. Burada yerel siyasetin, ulusal düzeyde siyasetin ya da ulusal düzeyde demokrasinin işlevselleşmesine katkı sağlamasını görmüş oluyoruz.

Yönetişim

Günümüzde bakıldığında artan bir yoğunlukta yönetim anlayışından yönetişim anlayışına doğru bir kayış olduğu görülmektedir. Bunun yerel düzeyde de yerel yönetimden yerel yönetişime doğru olduğunu söyleyebiliriz. Klasik yönetimlerde kendi karar veren ve uygulayan bir yönetim anlayışı hâkimdir. Birilerine iş

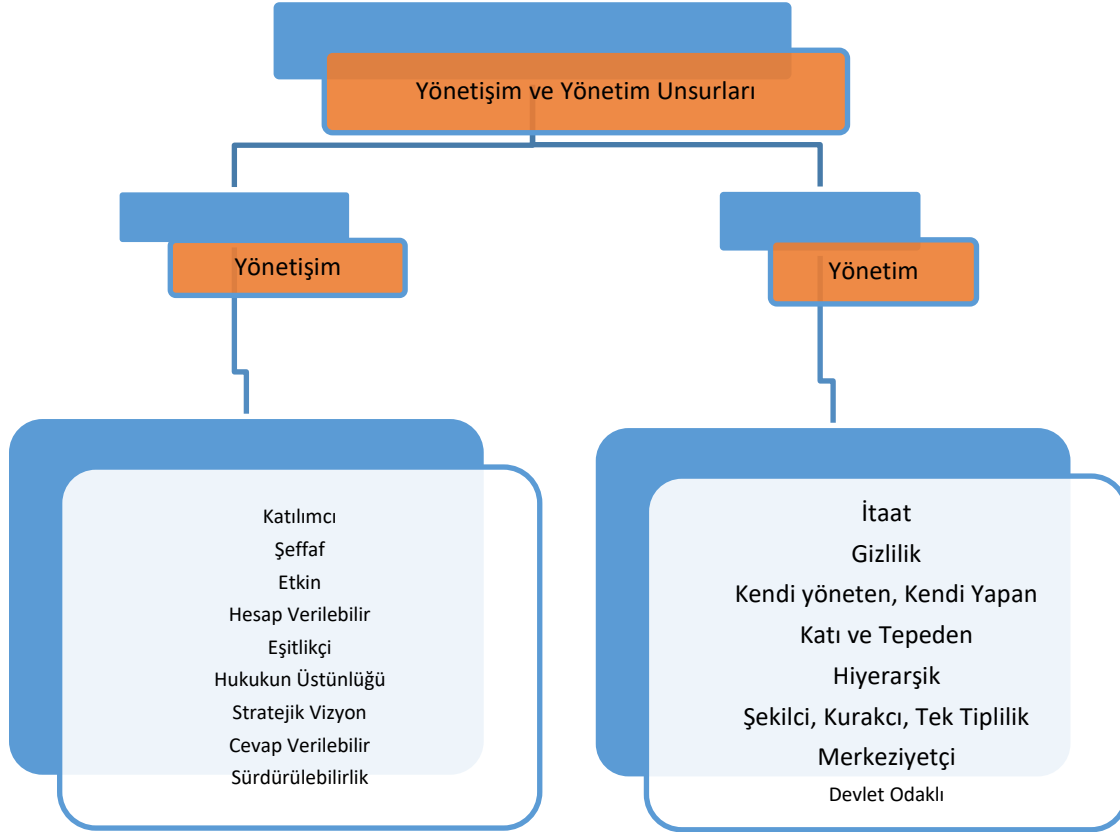
yaptırabilme gücü olarak da ifade edilen klasik yönetime karşı bir anlayıştır aslında. Bu anlayışla yönetime katılım öngörülmediği için etkileşimin ve çok aktörlüğün olmadığını da belirtebiliriz. Yönetişim birey ve yönetim kademeleri arasında yeni bir ilişki biçimi ortaya koymuştur ve yönetim ile bireyler arasında etkileşime geçmenin bir yolu yöntemi olarak da ifade edilebilir. Kolektif hareket etmeyi ve iletişimi ön plana alarak katılımcılığı destekleyen modern bir anlayıştır. Yani bu manada etkileşimin yönetilmesi olarak da yönetişimi ifade etmek mümkündür. Kamu yönetimi açısından baktığımızda yönetişim, hemşehri yönetim ilişkilerindeki yetersizliklere karşı yeni bir kavram olarak da kabul edilir. Yönetişim ilk olarak 1989 yılında Dünya Bankası tarafından yayımlanan raporda⁴, *good governance* (iyi yönetişim) olarak ifade edilmiştir.

“Yönetişim anlayışı hemşehrilerin birbirleri ve yönetim organları ile karşılıklı etkileşim içerisinde bulunmalarını; ülkenin kaynaklarının kalkınma amaçlı kullanılmasını, teknolojik imkânların yönetsel süreçlere daha fazla dâhil edilmesini; yönetim mekanizmalarının da açık, hesap verebilir, halkın talep ve beklentileri ile hukukun üstünlüğüne duyarlı olarak faaliyet göstermesini öngörür. İyi yönetişim, kavramı ile genel olarak katılımcılık, şeffaflık, hesap verme sorumluluğunun, verimliliğin, açıklığın, denetimin, yönetimde ahlak, erdem ve liyakatin, hâkim olduğu, çok yönlü bir yönetim kastedilmektedir” (Kocaoğlu, 2015, s. 47-48)

Yönetişim, bir toplum veya organizasyonun karar alma süreçlerinde kullanılan bir yönetim yaklaşımıdır. Yönetişim, katılımcı, şeffaf, hesap verebilir ve etkili bir karar alma sürecini teşvik eder. Yönetişim siyasal, ekonomik ve toplumsal düzeylerde uygulanabilir. Yönetişim yaklaşımı genellikle merkezîyetçi karar alma süreçlerine alternatif olarak görülür. Bu yaklaşım karar alma süreçlerinde katılımcılığı, şeffaflığı ve hesap verilebilirliği artırmak için vardır. İnsanların karar alma süreçlerine daha fazla katılmasını, kararların daha adil ve etkili olmasını sonuç olarak sürdürülebilir sonuçlar olmasını gerektirir. Özellikle kalkınma sektöründe ve uluslararası ilişkilerde sıkça kullanılmaktadır. Yönetişim yaklaşımı insan haklarını demokrasiyi ve sürdürülebilirliği teşvik için kullanılan bir kavramdır.

Görüldüğü gibi yerel yönetimlerde paradigma değişikliği yaşanarak var olan kamu yönetimlerinin toplumda yeri ve değerinin değiştiğini ifade etmek mümkün olacaktır. Yönetişim kavramı etkileşimi ve çok aktörlüğü öngörmektedir. Toplumsal olarak kamu, özel, sivil aktör ve kaynakların iş birliği içerisinde hareket etmelerini gerektirmektedir. Yönetişimin getirmiş olduğu çok aktörlük ve etkileşim içerisinde katılımcılığa özel bir yer vermektedir öyle ki yönetişim katılımında ayrı düşünülmemektedir. Çünkü yönetişim paradigması katılımcılık sayesinde hayata ve harekete geçmektedir. Hafızalarımızda yer etmesi ile ilgili olarak aşağıdaki şekilde yönetişim ve klasik yönetimle ilgili kavramlar ifade edilmiştir.

⁴ “Dünya Bankası’nın hazırlamış olduğu rapora göre iyi yönetişim, “açık ve öngörülebilir bir karar alma süreci; profesyonel bir bürokratik yönetim, eylem ve işlemlerden sorumlu bir hükümet ve kamusal sürece aktif bir şekilde katılımında bulunan sivil toplum ve hukukun üstünlüğünün geçerli olduğu bir düzen” olarak tarif edilmiştir” (World Bank, 1989).

Şekil 1: Yönetişim ve Yönetim Unsurları

Kaynak: (Gül, Kiriş, Negiz, Gökdayı 2014. S.68)

Katılım

Çağımız toplumlarında tarihsel süreç içerisindeki yaşanmış olan dalgalanmalara rağmen, katılım konusunda talepler gittikçe artan bir ivmeyle devam etmektedir. Hatta küresel dünyamızda katılım devriminin yaşandığı da yaygın, kabul gören ve tartışılan bir görüştür. Toplum içerisinde katılıma yönelik talepler her geçen gün artmakta ve böylelikle katılım yönetim birimlerinin olmazsa olmaz parçaları haline gelmiştir.

Katılım kavramına çok farklı açılardan bakılmakta çok farklı anlamları bulunmakta ve birden çok katılım kavramı tanımı yapılmaktadır. Tanımların dar anlamına bakılırsa sadece seçimlere katılım faaliyeti olarak, geniş anlamda bakılır ise siyasal ve bürokratik karar alma süreçlerinin her aşamasında bulunmak olarak görülebilir. Elbette ki bunların dışında bireylerin bağımsız bir şekilde katılım eylemlerine yöneldikleri de görülmektedir. Katılma kavramının karar alma süreçlerine etkide ve katkıda bulunmaya yönelik şu tarifini yapmak mümkündür. Sosyal Bilimler Sözlüğü'ne göre katılma kavramı, “bir kararın hazırlanması, olgunlaştırılması, alınması ve uygulanması aşamalarından birine, birkaçına veya bütününe o karardan etkilenecek kişilerin güçleri oranında katkıda bulunması olarak tanımlanmıştır” (Demir ve Acar, 2005: 233).

“Bütün bu tanımlamalar içerisinde katılımı hem hemşehrilerin hem de örgüt çalışanlarının, yerel düzeyde ve siyasal yönetsel temelde devlet organlarının kararlarını ve bu kararları alacak çalışanların oluşumunu etkilemek amacıyla, çeşitli yollardan giriştikleri faaliyetler, takındıkları tutum ve davranışlar ile bilinçli eylemler bütünüdür şeklinde tanımlamak mümkündür” (Kocaoğlu, 2015: 36).

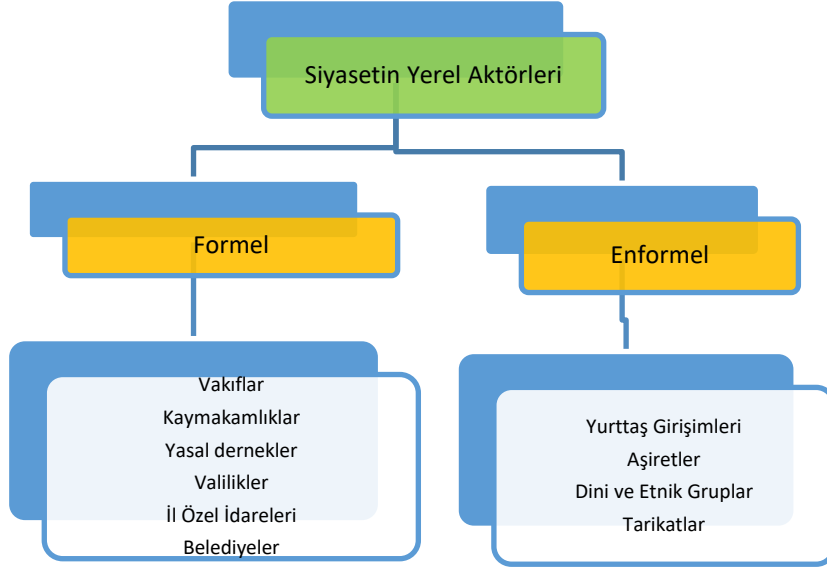
Katılımın siyasal ve yönetsel olarak iki farklı yönü olduğunu da belirtmek gerekir. Aslında bu kavramların da birbirlerinin yerine kullanıldıkları birbirleriyle eşleştikleri ve hatta eş anlamlı kullanıldıkları da olabilmektedir. Kısaca ifade etmek gerekirse siyasal katılım, siyasal iktidarın oluşumuna ve yine siyasal kararların alınmasına yönelik faaliyetler olduğunu söyleyebiliriz. Yönetsel katılım ise, yönetsel olarak hemşehrilerin ve örgüt çalışanlarının karar alma faaliyetlerine katılımı olarak ifade edebiliriz.

Yerel Katılımcı Aktörler

ABD’de siyasal faaliyetlerin asıl gücünün yerelden alınan destekler ile yürütüldüğünü söylemek mümkündür. Bu durumu temsilciler meclisi üyesi Tip O’Neill’a şöyle ifade etmiştir: “bütün siyaset yereldir” (all politics is local). Bu söz günümüzde de yaygın olarak ifade edilmektedir. Gerçekten de ulusal ve yerel siyasetin yürütülebilmesi için gerek partilerin gerekse siyasi aktörlerin yerelden alacakları desteklerle mümkün olacaktır. Yerel katılımcı aktörler, belirli bir bölgede veya toplulukta faaliyet gösteren ve bu topluluğun geleceği üzerinde doğrudan etkisi olan kişilerdir. Bu aktörler genellikle sivil toplum örgütleri, yerel

hükümetler, işletmeler, yerel liderler ve yerel topluluk üyeleri gibi çeşitli gruplardan oluşur. Bu aktörlerin rolü, bir topluluğun karar alma süreçlerinde önemlidir çünkü yerel katılımcı aktörler, bölgesel veya yerel politikaları etkileyen, topluluğun sosyal ve ekonomik kalkınması için önemli adımlar atan kişilerdir. Bu nedenle, yerel katılımcı aktörler, topluluklarına yönelik politikaların oluşturulması ve uygulanmasında önemli bir rol oynarlar. Aynı zamanda, bu aktörler, toplulukların ihtiyaçlarını anlamak ve çözüme kavuşturmak için çeşitli araçlar kullanarak etkili bir şekilde çalışabilirler.

“Siyasetin yerel aktörlerini "formel" ve "enformel" olarak ikiye ayırmaktadır. Yasalarda tanımlanan, mevzuatla belirlenen birimler formel aktörler; yasal kalıplar dışında kalan, fakat potansiyel olarak bir yereldeki her sakinin veya grubun oluşturduğu aktörler ise, enformel aktörler olarak nitelendirilebilir. Bu nitelermeye göre, formel aktörler kaymakamlıklar, valilikler, il özel idareleri, belediyeler, yasal dernekler ve vakıflardır. Enformel aktörler ise, dini ve etnik gruplar, tarikatlar, aşiretler ve yurttaş girişimleri şeklinde sayılabilir” (Gül, Kiriş, Negiz, Gökdayı, 2014: 71)

Şekil 2: Siyasetin Yerel Aktörleri

Kaynak: (Gül, Kiriş, Negiz, Gökdayı 2014. S.71)

Yerel siyasette birçok yerel aktörün bulunduğunu söyleyebiliriz. Bu aktörlerin çok farklı düzeylerde de faaliyet gösterebileceğini ifade etmek mümkün olacaktır. Örnek vermek gerekirse çevreci bir sivil kuruluş mahalle bazında faaliyet gösterebileceği gibi ilçe, il, ulus ve hatta uluslararası düzeylerde de faaliyet gösterebilmektedir. Dolayısıyla yerel siyaset aktörlerini aşağıdaki şekilde gruplamak mümkün olacaktır.

Ulusal Siyasal Aktörler, Merkezi Yönetim ve Hükümet

Mülki İdare

Yerel siyasetçiler ve Yerel Yönetimler

Siyasal Partiler ve Yerel Birimleri

Yerel Elitler

Yerel Basın

STK'lar

Çıkar-Baskı Grupları

Düşünce Kuruluşları (Think Tanks)

Mesleki Kuruluşlar ve Birlikler

Örgütlü Olmayan Çeşitli Toplumsal Kesimler

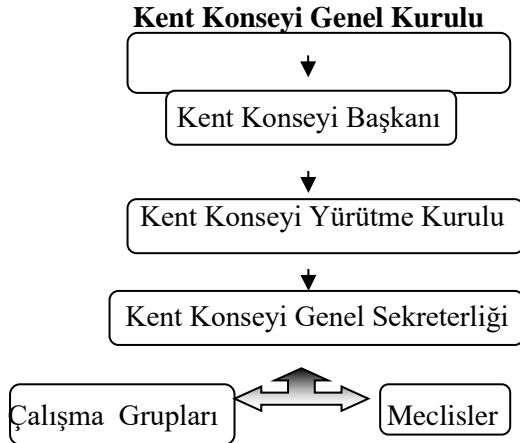
Halk, Yurttaş

Uluslararası Aktörler

TÜRKİYE'DE YEREL YÖNETİMLERDE KATILIM MEKANİZMALARI

Kent Konseyleri ve Katılım

1992 yılında Rio' da gerçekleştirilen yeryüzü zirvesinde kabul edilen ve Gündem 21 diye adlandırılan çevre ve kalkınma sorunlarıyla başa çıkılması, sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşılmasına yönelik Kent konseyleri kurulmuştur. Böylelikle kent konseyleri olgusu dünya literatürüne girmiştir. Kent konseyleri halkın karar alma süreçlerine doğrudan katılımını arttırmak, katılımı kolaylaştırmak, yerel ölçekte demokrasinin gelişimine katkı sağlamak, şeffaf, saygılı, hesap veren yönetim sistemi oluşturmayı amaçlamıştır. Yapıları ve çalışma yöntemleri kentler arasında farklılıklar gösterse de Kent Konseyi'nin genel işlevi, kentteki tüm paydaşları bir araya getirerek, tüm kenti kucaklayan ortak akıl oluşmasını sağlayan, her türden farklılığa açık olarak kentin buluşma arenasıdır. Dünyada Kent konseyleri Avustralya, Kanada, Çin, Fransa, Hong Kong, Hindistan, Ürdün, Malezya, Moldova ve Hollanda gibi ülkelerde yaygın katılım biçimi olarak kullanılmaktadır. Buna istinaden Hong Kong'ta 1883'te sağlık kurulu olarak kurulan konsey 1936 yılında kabul edilen yasa ile beraber Kent Konseyi adını almıştır. 1960'larda Kent Konseyi'nin görevleri artırılmıştır. 1973'te konseyler yeniden düzenlenmiş ve mali açıdan özerk hale getirilmiştir. Konseyin mali özerklik kazanması bütçenin yasama onayı olmadan da onaylanabileceği anlamına gelmektedir. Hong Kong'da Kent Konseyi başlarda atanmış üyelerden oluşsa da daha sonrasında seçilen üyelerden oluşturulur. Kent Konseyi yıllar boyunca Hong Kong halkına birçok hizmet sunmuştur. Eğlence mekânları ve faaliyetleri, kütüphaneler, müzeler, kültür mekânları, bilet satışı, pazarlar, seyyar satıcı kaydı ve kontrolü, ölü yakma, sokak temizleme, ruhsat verme ve ceza işletme gibi hizmetler Kent konseylerinin sorumluluk alanlarından bazıları olmuştur. Kent konseyleri ülkede halk kütüphanesi kurmuş çeşitli festivallere ev sahipliği yapmış sergiler ve müzeler açmış pek çok yerel sanat grubu finanse etmiştir. Ancak merkezi yönetim konseyi hegemonyası altına almaya çalışmış konseye müdahale etmiş ve üyelerinin seçimle değil atama ile geleceğini duyurmuştur. Bu adımların üzerine konsey 1999 yılında feshedilerek yetkileri belediyelere devredilmiştir.

Şekil 3: Kent Konseyi Organizasyon Şeması

Kaynak: Balıkesir Kent Konseyi⁵

Ülkemizde 13.07.2005 tarihinde yayımlanan 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun yerel yönetimlere kazandırdığı önemli bir katılım mekanizmasıdır. Kent konseyleri kentte yaşayan aktörleri tarafsız bir şekilde görüş ve önerilerini oluşturmak adına bir araya getiren bir platformdur. Belediye meclisi üzerinde bağlayıcı bir etkisi olmamakla birlikte ortak fikirler sunularak toplumun ihtiyaçlarına cevap verme açısından belediye meclislerini etkileme gücüne sahiptir. 5393 sayılı belediye kanununa göre sivil toplumun, üniversitelerin, bütün meslek örgütlerin, siyasi partilerin, sendikaların, muhtarların temsilcileri kent konseylerinde bir araya gelir. Kent konseyleri her türlü farklılığı içinde buluşturan bir yer olarak kentlerin adeta kavuşma noktasıdır diyebiliriz. Ülkemizde Kent konseylerinin karşılığı belediye kanununun 76. Maddesinde görülmektedir. Kentin Belediye Başkanının çağrısıyla kurulan Kent konseyleri buna karşı belediyenin bir birimi değil sivil bir oluşumdur. Ülkemizde en önemli kurumsal katılım aracı olarak görülen Kent konseyleri, demokratik katılımı kolaylaştırarak geliştirmeye ve kent bileşenlerini taleplerini daha gür sesle dile getirebilmelerini amaçlar. Konseylerin bu açıdan temel işlevleri kentin paylaştığı ile beraber kendi sorunlarını tartışmak, ortak akıl ile uzlaşmak kamu ile toplum arasında diyalog kanalları kurmak, demokratik katılım ile beraber sivil toplumu güçlendirmektir.

Birleşmiş Milletler tarafından sunulan yerel Gündem 21 uygulamaları ülkemizde Kent Konseyi üyeleri aracılığıyla yerleşmiştir. Gündem 21, içeriğindeki kırk bölüm ile çevre ve kalkınma sorunlarıyla başa çıkmak

⁵ <https://www.balikesirkentkonseyi.org/sayfa/organizasyon-semasi.html> (Erişim tarihi 01.04.2023).

ve sürdürülebilir bir kalkınmaya yönelik eylem planlarını tanımlayan bir örgütlenme ilkesidir diyebiliriz. Uygulamalar Birleşmiş Milletler Kalkınma programının desteği ile birleşmiş kentler ve yerel yönetimler teşkilatı koordinasyonunda sürmektedir. Önceleri birbirinden bağımsız halk meclisleri, gençlik meclisleri adı altında yapılmaya başlayan uygulamalar Kent konseyi bünyesine alınarak diğer organ haline getirilmiştir. Türkiye'deki yerel Gündem 21 uygulamaları 2001 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Ajansı tarafından dünyadaki en başarılı uygulama olarak seçilmiştir. Kent Konseyi örnekleri dünyada benzer bir biçimde yarar planları tartışır ve katılımcı bir yaklaşımla karşılaştırmayı amaçlar. Bu planlar sosyal konut ve kalkınma odaklı konular ile il ve ilçe belediyeleri özelinde bütçeleri koordine edebilmeye yararlar. Örneğin Latin Amerika ülkelerinden Brezilya'da yerel sağlık yönetim konseyleri sosyal sağlık, Kolombiya'da gençlik Belediyesi konserleri sosyal ve Gençlik Meksika'da havza konseyleri çevre ve su yönetimi Paraguay'da yerel Sağlık Yönetim konseyleri ve yine sosyal sağlık alanında çalışmalar yaparlar. Aynı kıtada bulunan farklı ülkelerde ulusal mevzuatlarla düzenlenen Kent konseyleri hala tasarlama biçimlerinden kaynaklanan zorluklarla karşı karşıyadır. Bazı yasalar yerel meclislerin oluşumu yönetim ve sorumlulukları hakkında yeterince ayrıntılı bilgi vermemektedir kökenleri işleyişleri yetkilere kapsamı bakımından meşruiyetten yoksun muğlak bir şekilde tamamlanmış konseylerle sonuçlanabilir. Bazı durumlarda yerel konsey yasaları diğer yasalarla çelişir ve bu da aktif yerel konseyler oluşturmayı neredeyse imkânsız hale getirmektedir İstanbul kent Konseyi tarafından her ay İstanbul'un farklı bir ilçesinde yurttaşlar açık toplantılar yapılmaktadır Kendine en yakın bölgede toplantıya katılan yurttaşlar başvuru formunu doldurarak fikirlerini sunabilirler. Bu proje Kent Konseyi'nin Katılım Kafe projesidir Katılım Kafe buluşmalarında yerin hem sorunları hem kendi Özgün yapısı hem de potansiyeli etrafında ortaya çıkan fikir ve öneriler Kent Konseyi tarafından kamuoyuyla paylaşılmaktadır katılım kafe atölyeleri İstanbul'da yaşayanlar için yeni bir katılımcı araç haline gelmesi bu açıdan önemlidir. Bu kapsamda İstanbul Kent Konseyi 3 adet katılım kafe toplantısı gerçekleştirilmiştir son olarak 18 Aralık 2021 tarihinde Kadıköy ilçesi müze Gazhane 'de gerçekleşen katılım kafe toplantısında çalışmanın amacı İstanbul'un mekânsal ölçekli büyüklüğünden dolayı katılımcılıkta yaşanan örnek sorunu gidermek ve küçük ölçeklerde yerel sorunları konuşabilmek olarak belirtilmiştir İstanbul'un Anadolu yakasında bulunan Ataşehir ve Kadıköy ilçelerinde yaşayan kentlileri İstanbul kimliğine kentin kültürel ve tarihi yapısının korunmasına ve yerel politikalara katılım süreçlerine dair Beyin Fırtınası oluşturmaya yönelik çalışma kolektif bir fikir üretimi amaçlayan 'Word Cafe' tekniği ile gerçekleştirilmiştir İstanbul kent konseyinin bu çalışması yereldeki sorunların çözülebilmesi açısından ülke çapında örnek oluşturabilecek bir potansiyele sahiptir. Kafenin ilçe Kent konseylerinin destekleriyle Mahalle kafelere dönüşmesiyle şehrin sokaklarında tüm konuların konuşulduğu ortamlar oluşturulabilir her mahallede gönüllü olarak bir ya da birden fazla Cafe işletme sahibiyile bu süreç yürütülebilir bu kafelerde aylık haftalık yıllık toplantılar olabileceği gibi gelen müşterinin mahallelilerle sosyalleşebilmesi komşuluk bağlarını da güçlendirebileceği gibi en küçük yerel ölçekte katılımcı demokrasinin örgütlenebilmesine imkân sağlamaktadır.

Kütahya Kent Konseyi çocuk, genç, emekli, kadın, engelli gibi hiçbir ayırım gözetmeksizin toplumun tüm kesimlerini temsil etmektedir. Kütahya Kent Konseyi maddi açıdan Kütahya Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü'nden destek almaktadır. Fakat Kütahya'daki Kent Konseyi diğer illerdeki Kent konseylerine nazaran daha az faaliyet gerçekleştirdikleri ve yıl içinde belediye Meclisine herhangi bir çalışma önergesinde bulunmadıklarından dolayı belediye meclis üyeleri Kent Konseyi'nin işlevsiz olduğunu belirtmiştir. Olaya iki taraflı yaklaştığımızda ise Kent Konseyi üyelerinin çalışmaya istekli olduklarını ancak önerileri siyasi merciler tarafından dikkate alınmadığından ve yapacakları projeler açısından yeterli finansman desteği görmediklerinden motivasyon eksikliği yaşadığını söyleyebiliriz.

Özetle dünya genelinde Kent konseylerinin niyeti iyi olsa da teori ile pratiğin uyuşmadığına en açık örnektir. Bu bağlamda Kütahya'da olduğu gibi Kent Konseyi laf sen değil sistemdeki eksiklikleri saptayarak belediyelerle iletişim ve Finansal durumlar iyileştirilerek konsey çalışanlarına ilgi göstererek motive edilmeli ve kent konseyleri demokrasiye kazandırılmalıdır. Siyasi merciler tarafından konseyin önerileri göz ardı edilmemelidir. Karar alma süreçlerinde de mutlaka yer almalıdırlar. 5393 belediye kanununda yer alan kent konseylerinin etkin bir şekilde uygulanması gerekmektedir Türkiye'de katılımı en etkili biçimde sağlayan Kent konseyleri ile sürekli bütüncülük, gönüllülüğe dayalılık, vizyonerlik ilkelerini benimseyerek Kent konseyleri kurularak halkın sorunları çözülebilir.

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE İYİ KATILIMCI UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Bursa Nilüfer Belediyesi

Nilüfer Belediyesi'nde vatandaşların kenti ilgilendiren konularda karar mekanizmalarına katılımında belirli dönemlerde değil daima işleyen bir yöntem olarak Mahalle Komiteleri kurmuş olması sebebiyle, yerel birimlerde katılımcı uygulamalarda daima örnek gösterilen bir belediye olmuştur. Şehrin mahallelerinde kurulmuş olan Mahalle Komiteleri seçimle belirlenmektedir. Katılımda eşitliğin gerçekleştirilmesi amacıyla,

seçimler öncesinde mahalle sakinlerine bilgilendirme yapılmaktadır. Komitelere mahalle muhtarı başkanlık yapar. İki başkan yardımcısı ve bir yazman ile birlikte Mahalle Komitesini Nilüfer Kent Konseyi'nde temsil edecek bir üyeden oluşmaktadır. Komite toplantılarına üç kez art arda katılmayan üyenin üyeliği düşmektedir. Oluşturulan Mahalle Komitelerinde kararlar 2/3 oy çoğunluğu ile alınmakta ve gerçekleştirilen seçimlerde 1/3 oranında kadın kotası ile 1/3 oranında gençlik kotası aranmaktadır. Kadın ve genç adayların bulunmaması hallerinde ise bu üyelikler boş bırakılmaktadır. Belediyenin stratejik planı hazırlanırken Mahalle Komiteleri planın oluşturulması sürecine katılımcı olarak da kolaylık sağlamaktadır. Stratejik plan hazırlık süreci başladığında Mahalle Komiteleri bilgilendirilmektedir. Bu komiteler sonra ki süreçte stratejik plan için öncelikli ihtiyaçlarını belirleyerek Belediyeye bildirmektedir. İhtiyaç talepleri göz önünde bulundurularak plan hazırlanmaktadır.⁶

Bordo-Mavi Masa Projesi

“Trabzon Büyükşehir Belediyesi Basın ve Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Bordo-Mavi Masa vatandaşların belediye ile ilgili işlerini kolaylaştırmakta ve vatandaşların belediye ile ilgili her türlü talep ve şikâyetlerini kabul etmektedir. Telefon bankacılığını andıran uygulamada, Alo 153 Çağrı Merkezi bu faaliyet için tahsis edilmiştir. Vatandaşların Belediye binasına gitmeden sorunlarını çözmek için bu uygulama aktif bir şekilde kullanılmaktadır. Ayrıca belediyece 2017 yılında kullanıma açılan Whatsapp Hattı'na da vatandaşlar anlık şikâyet ve taleplerini iletilebilmektedirler. Bordo-Mavi Masa uygulamasında, vatandaşlarla yüz yüze görüşmeler yapılarak da sorunlara çözüm bulunmaya ve hizmet verilmeye çalışılmaktadır. Bordo Mavi Masa bünyesinde hizmet veren Muhtarlar Masası ise Trabzon il genelinde bulunan 692 mahalle muhtarının talep, istek ve şikâyetlerini Büyükşehir Belediyesine bildirmesine yardımcı olmaktadır. 2011 yılında kurulan Trabzon Büyükşehir Belediyesi bünyesindeki Bordo-Mavi Masa 'ya 2016 yılında 5149, 2017 yılında 5010 adet olmak üzere sekiz yıllık sürede yaklaşık 30.000 başvuru yapılmıştır. Çağrı merkezine yapılan 25.340 çağrı ise ilgili birimlere doğrudan iletilmiştir. Bunun yanında Whatsapp İhbar Hattına gelen 5.120 adet talep ve şikâyette ilgili birimlere iletilerek çözüme kavuşturulmak üzere işleme alınmıştır. Ayrıca Trabzon Büyükşehir Belediyesi internet sayfasına yapılan tüm istek, talep ve şikâyetlerin de tespiti yapılarak ilgili birimlere gönderilmektedir” (<https://www.trabzon.bel.tr/Web/FaaliyetRaporu,2016,2017,2018>).

Trabzon Büyükşehir Belediyesi Bordo Mavi Masa Uygulamasına en çok şikâyet İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı ve Zabıta Daire Başkanlığı ile ilgili olarak yapılmıştır. Belediyenin Bordo Mavi uygulaması ile bürokrasi azaltılmaktadır. Zamandan ve kaynaktan tasarruf sağlanmaktadır. Var olan sorunların çözüme kavuşturulmasında kullanılan araçlar ortadan kalkmakta, hemşehrilerle yerel yönetim birimleri arasında karşılıklı olarak güven ilişkisi kurulmakta böylece kurum içi ve halkın denetimi mekanizmaları oluşturulmuş olmaktadır.⁷

Brezilya Porto Alegre

Brezilya'nın Porto Alegre Kenti'nde ortaya çıkan ve önce bu ülkenin değişik kentlerinde uygulanmış daha sonra da dünyanın birçok ülkelerinde yayılarak yerelde katılımcı bütçe anlayışı olarak deneyimlenmiştir. Brezilya'nın Porto Alegre kentinde temel olarak çıkmışsa da diğer ülkeler de kendi yapıları içerisinde ufak tefek farklılıklarla da olsa bu katılımcılık örneğini uygulamışlardır. “Bu uygulamada öncelikle mahalle bazlı toplantılar yapılır. Daha sonra büyük çaplı ve kalabalık gruplara hitap eden toplantılar yapılır. Bu modelde gerçekleştirilen toplantılarda halkın taleplerini dile getirecek temsilciler yine bu halk içinden seçilir. Bu temsilciler daha önceki toplantılarda kabul edilen önceliklerini bir sonraki üst toplantılarda değerlendirirler. Yapılan toplantıların en önemli özelliklerinden birisi sınıfsal ayrımlar yapılmadan toplumun her kesiminden vatandaşların toplantılara dahil edilmesidir. Bu toplantılar belirli bir takvim çerçevesinde gerçekleştirilir ve önceden halka duyurulmaktadır. Modelde süreç tamamlanınca belirlenen öncelikler için bütçeden fon ayrılır ve gerek görülürse halktan da ekstra bir bedel talebinde bulunulabilir. Porto Alegre modelinde halk ve seçilen temsilciler bütün süreci en başından sonuna kadar takip edebilmektedirler” (Arslan, 2019, s. 196).

SONUÇ

Hızla küreselleşen modern dünyada yerleşme ve yerel değerlerin artmasıyla, iletişim kanlarının çoğalması demokrasi ve katılımcılık kültürlerinin önünü açmıştır. Bu anlamda demokratik katılımcılık demokrasilerin vazgeçilmezi haline gelmiştir. Gerek ulusal gerekse yerel siyasette katılım imkânları çoğalmış ve yerel

⁶ http://www.nilufer.bel.tr/icerik-24-mahalle_komiteleri (Erişim tarihi 01.04.2023).

⁷ Trabzon Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu (2018). <http://www.trabzon.bel.tr/upload/editor/FAAL%C4%B0YET%20RAPORLARI/2018/mobile/index.html> (Erişim Tarihi 12.06.2019).

birimlerde siyasete katılım kanallarının idarecilerin alacakları kararlara ortak olmalarını sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesi gereklilikten ziyade zorunluluk haline gelmiştir.

Yerel yönetimlerde demokrasi ve katılımı kaynakların etkin kullanımı siyasal ve yönetsel süreçlerin sağlıklı işlenmesi açısından önem kazanmıştır. Yerel siyasetin etkin bir şekilde yapılması kalkınmaya yönelik ivmenin artırılması için katılımcı mekanizmaların artırılması ve olanaklarının geliştirilmesi gerekmektedir.

Ana amacı ülkenin ve yerel birimlerin refahını sağlamak olan siyasette beklenen faydanın gerçekleştirilmesi için halkın ve vatandaşların daha çok katılımcı olması ile mümkün olacaktır. Bu manada katılım, yönetim yerel siyaset gibi kavramlar anahtar kelimeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan yerel siyasetin etkin olduğu her alanda katılımcılığın sağlanması yerel birimlerde demokrasinin gelişmesi için kaçınılmazdır. Bu durum aynı zamanda sadece demokrasinin gelişmesi için değil şeffaf, hesap verilebilir, katılımcı yerel yönetim birimlerinin oluşması için de gereklidir.

Hızla gelişen, dönüşen, küreselleşen dünyada merkezi ve kapalı yönetim yapıları yerini açık, şeffaf, katılımcı bir demokrasinin izlediği yönetim birimlerine bırakmaktadır. Yerel yönetim birimleri hizmetlerini yerine getirirken yurttaşların katılımını öne çıkaracak, denetim mekanizmaları içerisinde yer aldıkları siyasal ve yönetsel bir sistem inşa edilmelidir. İş birliğinin, iletişimin ve katılım olanaklarının hızla arttığı dünyamızda bu gelişmelerin gerisinde kalmak yarardan ziyade zarar getireceği çok açıktır. Yerel yönetim birimlerinde kamusal hizmetler yerine getirilirken vatandaşların katılımı sağlanarak istek, öneri, talepleri mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Ö. (2004). Yerel Seçimlerin Yerelliği. Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi, 17-18.
- Arslan, A. (2019). Yerel Yönetimlerde İyi Yönetişim Aracı Olarak Katılımcı Bütçeleme. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Aykaç, B. (1999). Türkiye'de Kamu Yönetiminin Küçülmesi, Yerel Yönetimler ve Yerel Demokrasinin Amaçları. GÜİBF Dergisi, 5.
- Bozkurt, Ö., Ergun, T., & Sezen, S. (1998). Kamu Yönetimi Sözlüğü. Ankara: TODAİE Yayını.
- Bozkurt, Ö., Ergun, T., & Sezen, S. (1998). Kamu Yönetimi Sözlüğü. Ankara: TODAİE.
- Bulut, Y. (2003). Büyükşehirlerde Katılımlı Yönetimin (Yönetişim) Hayata Geçirilmesinde Etkili Olan Araçlar. Ankara: TODAİE.
- Çukurçayır, M. (2006). Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Çukurçayır, M. A. (2008). Yerel Siyaset. Okutan, 35.
- Demir, Ö., & Acar, M. (2005). Sosyal Bilimler Sözlüğü, 6. Baskı. Ankara: Adres Yayınları.
- Gül, H., Kiriş, H., Negiz, N., & Gökdayı, İ. (2014). Türkiye'de Yerel Yönetimler ve Yerel Siyaset. Ankara: Detay Yayıncılık.
- http://www.nilufer.bel.tr/icerik-24-mahalle_komiteleri. (2023).
- <http://www.trabzon.bel.tr/upload/editor/FAAL%C4%B0YET%20RAPORLA%20RI/2018/mobile/index.html>. (2019, 06 12). Trabzon Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu (2018). adresinden alındı
- <https://www.trabzon.bel.tr/Web/FaaliyetRaporu>. (2016,2017,2018, Mayıs 11).
- Keleş, R. (1999). Avrupa'nın Bütünleşmesi ve Yerel Yönetimler. Ankara: Türk Belediyecilik Derneği.
- Keleş, R. (2000). Yerinden Yönetim ve Siyaset. Ankara: Cem Yayınevi.
- Keleş, R. (2006). Yerinden Yönetim ve Siyaset. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Keleş, R. (2009). Yerinden Yönetim ve Siyaset. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Kettle, D. (1993). Public Administration: "The State of the Discipline" , içinde Political Science: The State of The Discipline II, Der. A. W. Finifter, APSA, Washington, D.C., 488-497.
- Kocaoğlu, M. (2015). Yerel Yönetimlerde Katılım ve Kültür. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Nadaroğlu, H. (2001). Mahalli İdareler;Teorisi, Ekonomisi, Uygulaması. İstanbul.
- TODAİE. (2007). Yerel Yönetimlerde İşbirliği ve Katılım. Ankara: Sarıyıldız Basımevi.

- Wolman, H. (1990). Decentralization: What is and Why We Should Care. New York: U.N. University Press.
- World Bank. (1994). Governance: The World Experience, First Printing,. New York: World Bank Publication.